

Handläggare
Nina Lindberg
Telefon: 08-50818237

Till
Farsta stadsdelsnämnd
2024-10-24

Strategi för Stockholms utomhusbelysning. Rätt belysning, på rätt plats, vid rätt tillfälle

Svar på remiss från kommunstyrelsen

Förvaltningens förslag till beslut

1. Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen av förslaget till strategi för Stockholms utomhusbelysning.
2. Omedelbar justering.

Sammanfattning

Kommunfullmäktige har i budget för 2023 gett miljö- och hälsoskyddsnämnden i uppdrag att i samarbete med kommunstyrelsen, trafiknämnden och stadsdelsnämnderna ta fram en strategi för stadens utomhusbelysning. Den strategi som nu presenteras behandlar utomhusbelysning i förhållande till fokusområdena biologisk mångfald, energi- och resurseffektivisering, ljusföroreningar, gestaltning och upplevd stadsbild samt trygghet och säkerhet.

Då det för olika platser och situationer kan vara olika behov som är prioriterade behöver avvägningar mellan olika intressen samt kostnader för investering och underhåll göras. Därför är de olika åtgärderna rekommendationer där den valda lösningen måste förankras i respektive projekt.

Förvaltningen ställer sig positiv till den föreslagna strategin. Den synliggör väl de aspekter som behöver beaktas vid utveckling av den utomhusbelysning som hanteras av stadens nämnder och styrelser. Förvaltningen ser dock inget behov av att ta fram en nämndspecifik plan för utomhusbelysning.

Bakgrund

Kommunfullmäktige gav i budget för 2023 miljö- och hälsoskyddsnämnden i uppdrag att i samarbete med kommunstyrelsen, trafiknämnden och stadsdelsnämnderna ta fram

en strategi för stadens utomhusbelysning. Dessa instanser har nu presenterat ett förslag, som synliggör de aspekter som behöver beaktas vid utveckling av den utomhusbelysning som hanteras av stadens nämnder och styrelser.

Kommunstyrelsen har remitterat förslaget till ett antal interna och externa instanser, bland annat alla stadsdelsnämnder, för yttrande senast den 29 oktober.

Remissen i sammanfattning

Syftet med strategin är att möjliggöra ett stadsövergripande och gemensamt arbetssätt för belysning i förhållande till biologisk mångfald, energi- och resurseffektivisering, gestaltning och anpassning till stadsbild, ljusföroreningar samt trygghet och säkerhet. Förslaget har tagits fram i förhållande till följande styrdokument och riktlinjer:

- Vision 2040
- Översiktsplan
- Miljöprogram
- Trygghetsprogram
- Handlingsplan för biologisk mångfald
- Klimathandlingsplan
- Stockholms byggnadsordning
- Vägledande riktlinjer för belysning i Stockholms stad

Strategin ska implementeras av alla berörda nämnder och bolagsstyrelser i staden. Den ska vara ett stöd i arbetet med att identifiera de lämpligaste och mest hållbara åtgärderna i samband med ett nytt eller förändrat behov av utomhusbelysning.

Utomhusbelysningen i den offentliga miljön är till för människor som vistas i och rör sig genom staden. Ljusmiljön ska bland annat bidra till att fler väljer att promenera eller ta cykeln, vilket är ett av stadens prioriterade hållbarhetsmål. Belysningen ska även bidra till ökad trygghet och infria invånarnas önskemål om att kunna vistas i parker, lekplatser, utegym, hundrastgårdar och liknande platser efter mörkrets inbrott.

Ljuset är också en del av stadens identitet. Det lyfter fram dess arkitektoniska kvaliteter och bidrar till en attraktiv stad som är funktionell och tillgänglig samt upplevs trivsamt och tryggt.

Samtidigt som belysningen har en viktig funktion i samhället påverkar den miljön på flera sätt. Energianvändningen har en uppenbar påverkan och staden har under många år gjort energibesparande åtgärder där belysningsarmaturer med äldre och energikrävande ljus teknik har bytts ut till moderna.

Belysning i nattmörkret påverkar växt- och djurliv negativt och kan också upplevas som störande för människor. Belysning över städer ger också upphov till ljusföroreningar som kallas himlaglim, vilket bland annat påverkar flyttfåglars orienteringsförmåga och minskar möjligheten att betrakta stjärnorna på himlavalvet.

Att skapa en belysning som å ena sidan bidrar till trygghet, tillgänglighet och vistelsevärden för invånarna och besökare och som å andra sidan sparar energi och minimerar den negativa påverkan på den biologiska mångfalden kan vara en utmaning på grund av olika intressekonflikter.

Här kan teknisk utveckling i kombination med situationsanpassade lösningar ge goda förutsättningar för att ta hänsyn till olika intressen.

Rätt belysning, på rätt plats, vid rätt tillfälle

Strategin som föreslås vid planering och utformning är att utomhusbelysning ska utgå från principen rätt belysning, på rätt plats, vid rätt tillfälle, i förhållande till fem fokusområden, som beskrivs i tabellen nedan.

Fokusområde	Strategiska mål och inriktningar
Ljusföroreningar	Stockholms stad ska aktivt arbeta för att minska ljusföroreningar. Det görs genom att bland annat anpassa och optimera funktionsljuset samt reglera ljus som inte bidrar till nödvändiga funktioner i staden.
Biologisk mångfald	Stockholms stad ska aktivt arbeta för att minska negativ påverkan från belysning i områden värdefulla för biologisk mångfald. Undvik belysning i områden med höga naturvärden och viktiga ekologiska funktioner. Utveckla belysningen för att minska negativ påverkan i övriga grönområden där det kan finnas behov av att stärka förutsättningarna för biologisk mångfald.
Energi- och resurseffektivisering	Staden ska aktivt arbeta med energieffektivisering genom att välja energieffektiva ljuskällor (t.ex. LED), endast belysa där det behövs och i den omfattning som behövs för stunden. Produkter och material ska väljas utifrån platsens förutsättningar och behov. Anläggningar ska byggas utifrån ett livscykelperspektiv för att bli resurseffektiva.
Gestaltning och anpassning till stadsbild	Stockholms stad ska aktivt arbeta med utomhusbelysning i gestaltning av bebyggelse och med anpassning till stadsbild och kulturmiljö. Belysningen ska bidra till identitet, karaktär och ökade upplevelsevärden. Enskilda platser sätts i ett större geografiskt sammanhang för att skapa en mer enhetlig belysning med balans mellan stadens alla skalor.
Trygghet och säkerhet	Stockholms stad ska aktivt arbeta för att tillämpa belysningslösningar som bidrar till ökad trygghet och säkerhet.

Intressekonflikter och synergier

I strategin framhålls att det i en storstad kan vara svårt att alltid skapa de bästa förutsättningarna i alla situationer med hänsyn till samtliga fokusområden.

Ofta finns synergier mellan belysningslösningar som gynnar biologisk mångfald, minskar ljusföroreningar och effektiviserar energi- och resursanvändning. För dessa områden är ökat mörker och tillämpning av varierade belysningstekniker att föredra. Det kan dock finnas konflikter mellan hur belysning utformas för dessa tre fokusområden och belysning för gestaltning och stadsbild samt trygghet och säkerhet. Även mellan ökad utomhusbelysning för trygghet och säkerhet och gestaltning och stadsbild kan det uppstå konflikter i de fall särskilt stark belysning bedöms nödvändig.

Då det för olika platser och situationer kan vara olika behov som är styrande behöver avvägningar göras. För att maximera synergier och minimera konflikter mellan fokusområden behöver behovet av belysningens funktioner och påverkan av belysningen utvärderas för

respektive plats. Därför är de olika åtgärderna rekommendationer där den valda lösningen måste förankras i det lokala projektet.

Med ett helhetsperspektiv och genom att nyttja olika kompetenser i kombination med tillämpning av ny teknik framhåller strategin att det borde finnas goda förutsättningar för en god och hållbar utomhusbelysning. Idag finns det exempelvis goda möjligheter att med hjälp av smarta belysningsåtgärder kunna främja flertalet av de identifierade fokusområdena samtidigt. Som exempel nämns bland annat närvarostyrd belysning och belysning som dimmas vid lågtrafik.

Drift och underhåll

För att nå en hållbar driftekonomi över tid lyfter strategin att det är viktigt att ta hänsyn till drift- och underhållsperspektivet vid införande av nya belysningsanläggningar. Kloka val av belysningsutrustning vid planering och anläggning är en viktig utgångspunkt för en hållbar anläggning. Livslängden på utrustningen kan förlängas och miljöbelastningen kan minskas genom att välja produkter där det går att byta ut komponenter.

Så kallade smarta lösningar innebär ofta mer avancerad teknik och bedöms kunna ge positiva effekter på fokusområdena, men de kan vara kostnadsdrivande både vid investering och underhåll. Det kan också innebära olika inlåsnings effekter eller leverantörsberoenden som riskerar att leda till utmaningar eller kostnader i framtiden.

En förutsättning för att kunna underhålla belysningsutrustning effektivt är väl fungerande och uppdaterade anläggningsregister.

Ansvarsfördelning och arbetssätt

Stadens nämnder och styrelser ansvarar för och arbetar med utomhusbelysning enligt styrdokument, reglementen, och budgetuppdrag. Strategin ska implementeras hos berörda nämnder och styrelser och tillämpas i samband med alla typer av processer, planer och projekt som berör utomhusbelysning.

För att strategin ska få genomslag föreslås att särskilt berörda nämnder och styrelser tar fram en plan för hur de beskrivna fokusområdena och åtgärdsförslagen kan förankras och genomföras inom respektive verksamhet.

Uppföljning

Uppföljning av hur utveckling av stadens belysningslösningar påverkar strategins fokusområden föreslås göras inom ramen för stadens miljöprogram, handlingsplaner och åtgärdsprogram samt inom nämnders och styrelsers ordinarie verksamhet.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsutveckling.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen ställer sig positiv till den föreslagna strategin för stadens utomhusbelysning. Den synliggör väl de aspekter som behöver beaktas vid utveckling av den utomhusbelysning som hanteras av stadens nämnder och styrelser.

Trafiknämnden ansvarar, förutom för gatubelysningen, för belysningen längs parkvägarna. Parkvägarna är ofta väl använda kommunikationsstråk där det är angeläget med god belysning för att uppnå tillgänglighet och trygghet. När det behövs förändringar av parkvägsbelysning sker det i samråd mellan förvaltningen och trafikkontoret.

I det nyligen påbörjade arbetet med inrättandet av naturreservat Majroskogen kommer strategin att vara tillämplig för att göra de rätta avvägningarna mellan trygghet, tillgänglighet och hänsyn till den biologiska mångfalden.

Stadsdelsnämndens egna belysningsanläggningar finns i parklekar, vissa större lekplatser (tidigare parklekar) och aktivitetsytor så som bollplaner och skejtanläggningar. Förvaltningen ser att det är i enlighet med strategin att vara återhållsam med ytterligare belysning i parker och naturområden.

Förvaltningen arbetar redan i stora drag på det sätt som beskrivs i strategin. Det är alltid av största vikt att utreda vad målet är med utomhusbelysning, vad vinsterna blir och vad som går förlorat när en plats belyses. Förvaltningen ser inte ett behov av att, utöver den föreliggande strategin, ta fram en nämndspecifik plan för utomhusbelysning. Förvaltningens elanläggningar registreras och uppdateras fortlöpande i parkdatabasen.

Klimat och miljö

Strategin lyfter vikten av energi- och resurseffektivisering.

Förvaltningen har under senare år bytt ut äldre belysningskällor mot moderna och energisnåla och har på så vis minskat elanvändningen.

Jämställdhet

Belysning av utemiljön lyfts ofta fram som trygghetsskapande.

Särskilt kvinnor och flickor undviker att vistas på mörka platser då de upplevs som otrygga. Strategin lyfter väl de avvägningar som är väsentliga för att rätt belysa på rätt plats vid rätt tillfälle.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Fredrik Karlsson
Tillförordnad stadsdelsdirektör
Första stadsdelsförvaltning

Johanna Löfvenius
Avdelningschef
Första stadsdelsförvaltning

Bilaga

Förslag till strategi för Stockholms utomhusbelysning från miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden och trafiknämnden samt stadsdelsnämnderna Enskede-Årsta-Vantör och Norra innerstaden

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Fredrik Karlsson, Tillförordnad stadsdelsdirektör	2024-10-01
Johanna Lövvenius, Avdelningschef	2024-10-01